
ПРИЛОЗИ

др **Мирослав ПАУНОВИЋ**
адвокат у Београду

МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВНО ПРАВО

I Решавање међународних спорова

1. Нова *UNCITRAL*-ова арбитражна правила

Комисија УН за међународно трговинско право (*United Nations Commission on International Trade Law – UNCITRAL*) објавила је јуна 2010. године нову верзију својих арбитражних правила (*UNCITRAL Arbitration Rules*).

UNCITRAL-ова арбитражна правила користе се за *ad hoc* арбитраже и у широкој су употреби. И многе арбитражне институције дозвољавају да се њихова правила замене *UNCITRAL*-овим правилима односно да се странке одреде за арбитражу под окриљем одређене институције, али и да, уместо правила те институције, уговоре примену *UNCITRAL*-ових правила. Алтернативну примену *UNCITRAL*-ових арбитражна правила предвиђају, поред Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Србије (члан 46 Правилника), и Америчко удружење за арбитражу (*American Arbitration Association*), *The London Court of International Arbitration*, арбитраже при привредним коморама у Пољској и Бугарској, Спољнотрговинске арбитраже у свим бившим југословенским републикама, индијски *Council of Arbitration*, Арбитража Трговинске коморе Штокхолма, бечки Арбитражни центар. Друге институције предвиђају искључиву примену *UNCITRAL*-ова арбитражна правила као својих – на пример, Регионални арбитражни центри у Каиру и Куала Лумпуру, Центар у Хонг Конгу, Шпански арбитражни суд, Арбитражни центри у Мелбурну и Сиднеју. Постоји и трећа, малобројна

група арбитражних институција које су спремне само да преузму улогу тзв. органа именованга (*appointing authority*) по *UNCITRAL*-овим арбитражним правилима – Међународни арбитражни суд МТК, Удружење швајцарских трговинских комора, Удружење за трговинску арбитражу Јапана, те Немачки арбитражни институт.

Новом верзијом *UNCITRAL*-ових арбитражних правила ревидирају се постојећа правила, на снази од 1976. године. Измене се, између осталог, састоје и у следећем:

- измењена је листа докумената која морају да се доставе уз обавештење о арбитражи (*notice to arbitrate*), као и уз одговор на обавештење – члан 3(3)(a)-(g) и члан 4(2)(a)-(f);
- промењене су одредбе о вишестраначким споровима и о учешћу трећих лица у поступку – члан 17(5);
- унета су свеобухватнија правила о именовању и замени арбитра – чланови од 7 до 15;
- додате су нове одредбе о изузимању арбитра и осталих именованих учесника поступка (вештаци) од одговорности – члан 16;
- додата су детаљнија правила о одређивању привремених мера – члан 26;
- Правила су модернизована у погледу примене електронског комуницирања (члан 2) – тако је дозвољено да се документи између страна, укључујући и обавештење о арбитражи, достављају „свим средствима комуницирања која обезбеђују или дозвољавају да се њихов пренос забележи“.

2. Измена правила за спровођење доказног поступка у међународној арбитражи

Савет Међународног удружења правника (*International Bar Association – IBA Council*) усвојио је 29. маја 2010. године нова Правила за спровођење доказног поступка у међународној трговачкој арбитражи (*Rules on the Taking Evidence in International Commercial Arbitration*). Овим Правилима замењена су ранија правила истог назива из 1999. године, која су донета уместо до тада примењиваних правила од 1983. године (*Supplementary Rules Governing the Presentation and Reception of Evidence in International Commercial Arbitration*).

IBA правила су објављена са циљем да послуже као помоћ у спровођењу арбитражног поступка у фази извођења доказа и то на ефикасан и економичан начин. Правила садрже упутства и механизам

за доказивање путем испрва, извођење доказа као што су сведочење, доказивање путем вештака и увиђај, те саслушање самих странака. Комитет за арбитражу и алтернативне методе решавања спорова Међународног удружења правника (*Committee on Arbitration and Alternative Dispute Resolution*) оценио је, својевремено, да постојећи арбитражни правилници у овој материји имају пуно празнина, те да у пракси постоји доста лутања и несналажења странака, али и самих арбитра. Правила представљају комбинацију процедуралних норми из англосаксонског и континенталног права и могу бити, према творцима, од посебног значаја када странке и арбитра долазе из различитих правних система.

Правила су сачињена за употребу уз правилнике институционалних арбитража или уз *ad hoc* арбитражна правила односно клаузуле које сачињавају саме странке. Правила се могу преузети у арбитражне клаузуле у целини, или послужити странкама да израде сопствену процедуру коју ће арбитра следити. Правила користе и сами арбитра када треба да издају одређене процесне налоге у погледу достављања и извођења доказа.

Међународно удружење правника предлаже странкама одредбу којом ће, допуњавајући арбитражне клаузуле у уговорима, уговорити примену Правила за извођење доказа:

„[In addition to the institutional or ad hoc rules chosen by the parties], [t]he parties agree that the arbitration shall be conducted according to IBA Rules of Evidence as current [on the date of this agreement/the commencement of arbitration].“

У преводу на српски језик ова препоручена клаузула гласи:

„[Као допуну правила институционалне арбитраже или правила за ad hoc арбитражу која су странке изабрале], [с]транке уговарају да ће арбитра бити спроведена према Правилима за извођење доказа Међународног удружења правника која су на снази [на дан овог уговора/на дан отпочињања арбитраже].“

Правила усвојена 2010. године су заправо ревидирана правила Удружења из 1999. године. Ревизијом нису битније промењена ранија правила. Унете су измене које су се показале потребним на основу скоро десетогошње примене у пракси (поступак измена започет је 2008. године).

За домаће учеснике у међународној трговачкој арбитражи важно је да, уколико се у конкретном поступку предвиђа примена *IBA* правила, знају да у неким својим одредбама ова Правила одудару од онога што је познато у домаћој судској, па и арбитражној пракси – на пример, у погледу обавезе достављања доказа којима странка располаже и по-

следица пропуста да се докази обезбеде (члан 9 став 6 Правилника, и др.).

Правила су сачињена на енглеском језику, а *IBA* предвиђа да их преведе на неколико језика.

Правила се могу преузети на следећој Интернет адреси: <http://tinyurl.com/iba-Arbitration-Guidelines>.

II Међународна регулатива

Принципи међународних уговора као извор уговорног права

У писане изворе уговорног права улазе међународне конвенције, закони и подзаконски акти (док се у неписане изворе убрајају обичаји, општи правни принципи и пословна односно трговачка пракса). У новије време долази до својеврсне унификације уговорног права на међународном плану путем израде докумената који садрже једнообразне принципе односно општа правила уговорног права. Ови документи су произашли из потребе да се уједначе правила којима се уоквирују пословни односи. Њихов циљ је да се отклоне тешкоће до којих долази приликом закључења и испуњења уговора када су странке из различитих земаља односно када дођу до изражаја разлике у национални правним системима. Отуда, документи садрже униформне принципе за уговорне односе, издвојене од националних правних система (у њима су комбинована решења садржана у различитим националним законодавствима, али и у међународним конвенцијама и у трговачким обичајима. Њихова улога у развијању општих правила међународног уговорног права је значајна, мада још увек нема међународног обавезујућег извора који би регулисао општа питања међународног уговорног права.

Најпознатија су два извора уговорног права ове врсте (оба објављена у облику збирке уговорних правила, са детаљним коментарима).

Први документ су Принципи европског уговорног права (*Principles of European Contract Law*). Сачинила их је Комисија за европско уговорно право, и то у неколико фаза (од 1995. до 2003). Претензија састављача је да ови Принципи представљају, као општа правила уговорног права, основ будућег грађанског или облигационог кодекса Европске уније.

Други документ су Принципи међународних трговачких уговора (*Principles of International Commercial Contracts*). Ове Принципе израдио је римски Институт за унификацију приватног права (*UNIDROIT*) 1994. године, а друго издање је објављено 2004. године.

Правна природа наведених докумената је јасна – они не представљају инструменте који се обавезно примењују. Ови Принципи нису, као што је то случај са међународним конвенцијама, по посебном, формалном поступку (ратификација) унети у националне правне системе. Основ њихове примене је добровољност, тј. стране се на њих позивају у својим уговорима или директно уносе у своје уговоре поједина решења садржана и разрађена у њима. Треба знати да до њихове примене може доћи и када их уговорне стране не помену директно, већ уговоре да ће се на њихов пословни однос примењивати опште норме уговорног права – на пример, формулацијама да ће се применити „општи принципи права“, или *lex mercatoria*, или употребом неког израза сличног значења (ова могућност је предвиђена у уводним деловима оба документа).

За праксу наших привредних субјеката је значајно и то што се у одредбама набројаних докумената (чак и када се не уговара њихова примена), као и у коментарима која прате одговарајућа решења у документима, могу наћи одговори на питања која поставља савремена међународна пословна пракса.

(Према књизи проф. др Младена Драшкића и проф. др Маје Станивуковић „Уговорно право међународне трговине“, стр. 59, те 148–152, као и књизи „Међународно привредно право“ проф. др Јелене Перовић, стр. 176).

III Из домаћег права пословања са иностранством

Законски оквир за уговоре о јавно-приватном партнерству

Појам јавно-приватног партнерства („ЈПП“; у енглеској пословној терминологији: *Private Public Partnership – PPP*), већ су познати у домаћој стручној јавности. У питању је модел сарадње (који има више облика) између, са једне стране, државе, органа локалне самоуправе или јавних предузећа, која у партнерство уносе постојећу инфраструктуру, као и конзументе – потрошаче, и са друге стране, лица из приватног сектора, која дају пре свега знања и искуства, те одређени новчани капитал. Модел има више појавних облика, те је и његово правно дефинисање односно одеђивање правне природе уговора несигурно. Овај концепт нарочито је привлачан за стране инвеститоре, јер не захтева обавезно формирање домаћег друштва за обављање делатности (мада је и то прихватљиво у неким формама). С друге стране, концепт ипак подразумева велики степен сарадње партнера, али она остаје на нивоу комерцијалног односа, и не представља директну инвестицију. Низ земаља у транзицији (па и у

непосредном окружењу) настојало је да законском регулативом уреди и овај концепт пословања односно остваривања инвестиционих подухвата. Одговор на питање да ли је у Србији могуће реализовати ЈПП није потврдан, односно до остваривања пословних подухвата овим методом мора се доћи посредним путем, уз тумачење више прописа за које се може сматрати да посредно уређују ову област. Дакле, на једноставно питање: да ли је ЈПП у Србији дозвољен и правом признат модел (правни посао, трансакција), нема једноставног и директног одговора.

Могло би се рећи да се донекле примењиве законске норме могу наћи у одредбама Закона о концесијама Србије. Међутим, прописана процедура за закључење уговора о концесији не одговара моделу ЈПП, а суштински одредбе овог Закона нису примењиве у ситуацији када инвеститор не жели да управља пројектом, већ само да испоручи опрему и *know how* те да финансира подухват (повољан кредит), као и да учествује у руковођењу радом пројекта на уговорној основи (чиме осигурава уредно функционисање изграђеног постројења у одређеном периоду), али без преузимања пројекта „у власништво“ и „враћање“ после истека тог периода (дакле, нема концесионе накнаде, али нема ни директног враћања уложених средстава из наплате комуналних услуга).

Неки проналазе правни оквир за ЈПП у прописима о локалној самоуправи, о комуналним делатностима и о јавним предузећима те обављању делатности од општег интереса. И прописи из области заштите природне околине (о управљању отпадом и др.) такође могу послужити као основ за ЈПП подухвате.

Међутим, прописи у наведеним областима често дају различите одговоре на важна питања (као што је, на пример, питање да ли постојећа законска регулатива дозвољава ЈПП у комуналним делатностима, а да то не буде према одредбама Закона о концесијама, те који су могући облици повезивања приватног партнера са јавним сектором). За сада, уређење ове области није јасно и свеобухватно, одредбе чија примена долази у обзир разасуте су у више прописа, поједина решења често су недоречена, а понекад и супротстављена другим правилима, а правна сигурност у пословању захтева јасне одговоре на које се улагачи, и уопште пословна пракса, могу ослонити. Потребно је, отуда, пронаћи начин да се, јасним законским регулисањем, без потребе да се пролази кроз лавиринт прописа, непосредно уреди ЈПП као концепт. На тај начин постигло би се да се у форми ЈПП, између осталог, омогући ефикасан рад јавних комуналних предузећа, прекине са њиховим буџетским субвенционирањем, спречи потпуно пропадање ионако застареле инфраструктуре и започне са њеним обнављањем, рационализује рад и потрошња комуналних предузећа и повећа ниво услуга. Мора се, дакле,

формирати правно одрживи оквир за ефикасну процедуру закључења и реализације уговора о ЈПП. При том, мора се имати у виду да је ЈПП јединствена, особена пословна трансакција, која захтева пажљиву анализу и прилагођавање законског оквира конкретним пословним аранжманима, уз поштовање интереса обе уговорне стране (транспарентност процеса одлучивања у органима „јавног партнера“ у подухвату се подразумева).

IV За документацију

Заложно право на уделима уписано у регистар

Заложно право на покретним стварима које се уписује у посебан регистар предвиђено је Законом о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар (*Сл. гласник Р. Србије*, бр. 57/2003). Предмет заложног права које се уписује у Регистар код Агенције за привредне регистре може бити ствар, али и одређено право (на пример, удео у друштву са ограниченом одговорношћу, право потраживања, те друга права којима власник може слободно располагати).

Ова могућност за обезбеђење потраживања путем залагања покретних ствари и права, уз упис залог у регистар, све више се користи у пословној пракси с елементом иностраности у којој се као дужници обавезе појављују домаћи привредни субјекти.

Уговором о залози, којим се уговара регистровање залог, залогодавац се обавезује да повериоцу пружи обезбеђење за његово потраживање тако што ће омогућити да се повериочevo право залог на ствари или праву залогодавца упише у регистар залог.

Уговор о залози није довољан за стицање заложног права – уговор представља правни основ, а за стицање права потребно је да се изврши и упис права у регистар залог.

Закон о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар садржи низ одредби о форми и садржини уговора о залози која се уписује у регистар, о правима и обавезама залогодавца, намирeњу заложног повериоца, престанку заложног права, те о забрањеним одредбама уговора.

Стране у уговору о заложном праву су заложни поверилац и залогодавац. Залогодавац може бити сам дужник из облигационог односа са повериоцем, или треће лице (које није у односу са повериоцем), које дозвољава да се покретна ствар или право на коме има својину (право располагања) оптерети залогом ради обезбеђења повериочевог потраживања према дужнику).

Када је залогодавац сам дужник из облигационог односа (што се чешће среће у пракси), онда се одредбе о залози налазе у самом уговору о основном односу залогодавца и заложног повериоца.

Сами уговори садрже доста одредби којима стране уређују практична питања својих односа, те она питања на која изричито упућује Закон. У наставку се даје пример уговора о залози удела у друштву са ограниченом одговорношћу, где се као поверилац појављује страном правно лице.

Уговор о залози удела

закључен _____ 2010. године у Београду између
_____ индустрије а.д., Београд (у даљем тексту: Залогодавац) и
_____ Банке *Plc.*, _____ (у даљем тексту: Залогопримац)

Уговорне констатације и предмет уговора

1. Уговорне стране сагласно утврђују следеће:

1.1. да су дана _____ 2010. године закључиле уговор о кредиту бр. _____ (у даљем тексту: Уговор о кредиту) који се сматра приложеним уз овај уговор;

1.2. да је Залогодавац члан друштва _____ д.о.о., уписаног у Регистар привредних субјеката код Агенције за привредне регистре, са адресом _____ у Београду (у даљем тексту: Друштво), са уделом од 51%, као и да је Удео уписан у књигу удела Друштва под редним бројем 3;

1.3. да је Уговором о кредиту Залогопримац одобрио Залогодавцу кредит у износу од Евра _____ (у даљем тексту: Кредит);

1.4. да је Уговором о кредиту предвиђено да се главница Кредита враћа у 15 једнаких рата, с тим да прва рата доспева за плаћање 36 месеци од дана исплате Кредита, а последња 129 месеци од дана закључења Уговора о кредиту;

1.5. да је Кредит повучен дана _____ 2010. године;

1.6. да је Уговором о кредиту предвиђено да каматна стопа на Кредит буде шестомесечни *EURIBOR* + 0,30% годишње;

1.7. да је Уговором о кредиту предвиђено да се камата обрачунава шестомесечно и плаћа последњег дана шестомесечног каматног периода;

1.8. да је Уговором о кредиту предвиђено да се у случају закашњења са испуњењем обавеза плаћа камата по стопи која је једнака стопи уговорне камате увећане за 2% годишње;

1.9. да је Уговором о кредиту предвиђено да ће стране, пре повлачења Кредита, закључити уговор о залагању Удела на име обезбеђења

испуњења свих обавеза Залогодавца по Уговору о кредиту, те да овај уговор закључују у складу са том одредбом Уговора о кредиту;

1.10. да оснивачким актом Друштва није предвиђено ограничење преноса удела у Друштву трећим лицима нити право пречег стицања удела у Друштву у случају преноса удела, нити ограничење давања удела у залогу за обезбеђење обавеза чланова, те да није уређено питање права гласа и права управљања залогопримца у Друштву; и

1.11. да су се чланови Друштва сагласили са залагањем Удела по овом уговору.

2. С обзиром на констатације из члана 1, стране овим уговором уређују стављање залог на Удео у корист Залогопримца.

3. Залагање Удела

3.1. У циљу обезбеђења потраживања Залогопримца по Уговору о кредиту овим уговором се заснива заложно право Залогопримца на Уделу.

3.2. Заложно право Залогопримца на Уделу, према ставу 3.1. има се уписати у регистар заложних права на покретним стварима, те у Књигу удела Друштва.

3.3. Уговорне стране су сагласне да се залога заснива као обезбеђење за повраћај Кредита у складу са Уговором о кредиту у износу од Евра _____, са уговорном каматом и затезном каматом предвиђеним Уговором о кредиту, чија се вредност, за сврхе уписа права залог на Уделу у Регистар заложних права на покретним стварима, процењује на износ од Евра _____, тако да укупна сума која се обезбеђује залогом износи Евра _____ (у даљем тексту: Обезбеђени износ).

3.4. Даље залагање Удела од стране Залогопримца није дозвољено без претходне писмене сагласности Залогодавца.

4. Трајање залог

Залога на Уделу, успостављена на начин и у складу са овим уговором, трајаће све до потпуне исплате Обезбеђеног износа.

5. Обавезе Залогодавца

5.1. Залогодавац се обавезује да заложени Удео за време трајања заложног права не отуђује нити оптерећује без претходне изричите писмене сагласности Залогопримца.

5.2. Залогодавац се обавезује да се за време трајања залог уздржава од било ког посла или радње који би умањили вредност Удела.

5.3. Залогодавац је дужан да сарађује са Залогопримцем у поступку намирења његових потраживања по Уговору о кредиту реализацијом залог.

5.4. Залогодавац је дужан да Залогопримца обавештава о свим околностима које утичу или могу да утичу на вредност Удела и на испуњавање права Залогопримца по овом уговору.

6. Права Залогопримца по основу zaloга

Залогопримац је овлашћен да, у случају пропуста Залогодавца да испуњава Уговор о кредиту, тражи исплату добити те да гласа на органима Друштва и испуњава друга права по основу Удела, као и да у случају стечаја или ликвидације Друштва пријави потраживање по основу Удела.

7. Реализација zaloга

7.1. У случају повреде из члана 5 овог уговора Залогопримац је овлашћен да целокупни Обезбеђени износ наплати пре доспелости.

7.2. У случају из става 7.1. као и у случају да Залогодавац не измири о доспелости Обезбеђени износ или његов део у складу са Уговором о кредиту, Залогопримац може приступити вансудској продаји Удела или његовог дела као предмета заложног права, а у складу са одредбама Закона о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар.

7.3. Поред Обезбеђеног износа, Залогопримац може из износа постигнутог продајом Удела да наплати и све трошкове настале продајом Удела односно намирењем Обезбеђеног износа.

7.4. Уколико у поступку продаје Удела буде постигнута цена која прелази Обезбеђени износ, Залогопримац ће, пошто намири Обезбеђени износ и трошкове продаје Удела, сав преостали износ (вишак) одмах исплатити Залогодавцу.

7.5. Залогопримац је дужан да писмено обавести Залогодавца о својој намери да своје доспело а ненамирено потраживање по Уговору о кредиту намири из вредности заложеног Удела. Залогопримац ће затражити и упис поступка намирења свог потраживања у Регистар заложних права на покретним стварима.

7.6. Залогопримац је овлашћен да у случајевима из ставова 7.1. и 7.2. Удео у целини или делимично прода, уступи или на други начин пренесе, да даје потребне односно корисне изјаве и потврде те испуни друге формалности које су по прописима неопходне за ваљани пренос Удела, укључујући и одговарајуће промене оснивачког акта Друштва.

8. Упис zaloга у Регистар

8.1. Залогодавац потписом овог уговор неопозиво и безусловно овлашћује Залогопримца да, без његове даље сагласности, обави све радње потребне за регистрацију успостављене овим уговором у Регистар заложних права на покретним стварима.

8.2. Залогодавац потписом овог уговор неопозиво и безусловно овлашћује Залогопримца да, без његове даље сагласности, обави све радње потребне за упис забележбе залогe успостављене овим уговором и регистроване у Регистру заложних права на покретним стварима у Регистар привредних субјеката.

За Залогодавца

за Залогопримца

(овера њојшиса у суду)